

JUSTITIA.

DE DEFINITIONE JUSTITIÆ,
& quotuplex sit.

1. *Injustitia est constans, a & perpetua voluntas ius suum uni-
cuique tribuens* ex Iuliano: & ex Augustino: *Injustitia
munus est sui ius unicuique tribuere.* unde fit in homine ju-
stitus quidam ordo naturæ, ut anima subdatur Deo, animæ ca-
19. de civi. ro, ac per hoc Deo anima ipsa, & caro.

2. Injustitia semper b est ad alterum. Debitum aliud est le-
gale, id est ex justitia sive commutativa, sive distributiva, sive
legali. Aliud est morale, & dicitur honestatis, sive æquitatis,
quod invenitur in liberalitate vel affabilitate, & dicitur utile.

3. Justitia alia c est generalis, seu legalis, quæ respicit bo-
num commune; alia specialis inter cives, quæ respicit bo-
num particulare.

4. Dividitur d justitia in legalem strictè sumptam, cum ver-
ba ut sonant accipiuntur; & in epicheyã, seu æquitatem
cum interpretantur, ut utilia sunt bono communi.

5. Justitia e particularis alia commutativa, quæ respicit
æquitatem inter partes, ut in emptione, & venditione; alia
q. 18. art. 6. distributiva, quæ respicit proportionem in distributione
prætorum.

6. f Justitia commutativa sumit medium secundum pro-
portionem arithmeticam, distributiva autem secundum geo-
metricam.

AN FLAT injustitia scienti, & consentienti.

7. Qui peccat contra justitiam legalem, nisi simul peccet
g Comm. contra particularem non tenetur g restituere. Et quot sunt
DD. justitiæ modi, tot sunt injustitiæ.

8. In bonis quorum quis verè est dominus, non patitur h
injustitiam scienti, & consentienti.

9. In bonis quorum non est verè dominus, sed custos, ut
i Comm. in membris suis, et si sciat, & consentiat, injuriam patitur, f
DD.

DISP.

DISPVT. I. SECT. VNICA.

RESOLUTIONES TRES.

L.

L A V D E M I V M.

1. **L**Audemium est de a jure communi quinquag-
simam partem rei venditæ in emphyteusim, & iur. em-
phyteusim. Non est de iure consuetudine autem est
solùm pars trigesima. Hæc debetur directo
homino, quoties venditur, alienatur, per-
mutatur, vel donatur.

2. Non debetur b quando hæres necessarius rem accepit ti-
tulo hereditatis, vel datur filia in dorem, vel redditur vendi-
tori ex pacto de reddendo, vel quando plures hæredes eam
dividunt inter se. Hæc sunt de jure communi, consulenda
tamen est consuetudo.

3. Cum res datur in emphyteusim alicui, filijs ejus, & ne-
potibus, hi autem hereditatem repudiaverunt, & edit ad domi-
nium directum, & si res est Ecclesiæ, non transit ad filios natu-
rales.

b Sylvest.
verb. em-
phyt.
num. 13.

e F. Mant.
in sum.
l. p. c. 113.
num. 7.

DISPVT. II. SECT. I.
RESOLUTIONES VARIAE.

L E G A T V M.

De Legati definitione, eiusque effectibus.

1. Legatum a est donatio quædam à defuncto relicta ab hæ-
rede præstanda, a i. lega-
tum ff de
Ff 2. Non leg. 2.

1. Mol. de 1. Non differt b à fidei
iust. & iur. mam verborum, nisi cum
obendam conscientiam
debiti.

2. Vide 3. Cum relinquatur sine
Vill. r. 30. tario cum meliorationibus, vel ut
dit. 139. buerit

4. De iure communi cum hares hereditatem non acceptat,
omnia legata amittuntur, nisi ad pia sint opera. In regno au-
tem Castellæ non amittuntur.

5. Cum testator legat rem hæredis, valet legatum, & tene-
tur hæres illam dare.

6. Cum testator sciens rem esse alienam, illam f legavit,
tenetur hæres illam emere; quod si noluit dominus illam ven-
dere, tenetur dare legatario pretium illius. Idem dic si liber-
tatem legit alieno seruo. Si autem nesciebat esse alienam, non
valet legatum.

7. Cum testator legavit libertatem seruo, quem putabat
suum esse, danda g est tamen ei libertas.

8. Cum legatum est incertum, quia nescitur, cui ex duo-
bus habentibus idem nomen relictum fuit, non valet; valet h
autem est error sit in nomine, cum constat, cui personæ reli-
ctum fuit. Sed in foro interiori in primo casu, ut docet asserit
Molina, inter duos legatum p partiendum est.

9. Cum una ex duobus rebus legata fuit, quam voluerit
potest i hæres præstare.

10. Cum testator legat, quod non habet, dicens: Lego meas
domos, si non habet non valet m legatum. Si autem dicat: Le-
go unam domum Iohanni, emenda est, & danda.

11. Cum quod primum uni legaverat, secundo alteri legat,
& arg. leg. secundo legatum n valet, non primo.

12. Cum legat rem, quam sciebat se in pignus esse datam,
hæres redimere tenetur, & solvere. Si autem nesciebat esse
datam in pignus legatarius debet redimere.

13. Testator p potest legare, quod nondum natum est

14. Cum testator debet aliquid sub pignore, & creditori
legat ipsum pignus, nihilominus creditori solvendum g debi-
tum.

15. Cum legat alicui dicens: Lego Petro decem, quæ de-
beo illi, quam vis nihil debeat, legatum solvendum r

16. Cum legat alicui, ut possit ex sua fodina fodere metal-
la, non transit ad hæredes.

17. Qui donat rem, quam in testamento legaverat videtur
revocare

Legatum.

commissio particulari, nisi quoad for-
mide commissum relinquatur ad ex-
secuti, quia tunc habet rationem

Legatum.

revocare legatum, non vero si rem vendidit, vel in pignus
dedit.

18. Cum testator ligna legavit, & postea illis cooperuit
domum videtur n revocare legatum.

19. Qui legat currus, equos illam vehentes legare videtur. x

20. Qui legavit chirographum, debitum in eo contentum
legare y censetur.

21. Cum testator legavit omnia, quæ habet in arca, non
comprehenduntur actiones, & iura in chirographis ibi fet-
vatis contenta.

22. Cum legat uni filio tertium, & alii quintum, prius ex-
trahendum n est quintum, & postea tertium.

23. Cum legat alicui putans vivere, si mortuus est, non
valet c legatum. Et idem est si legatarius ante acceptatio-
nem moriatur, ad hæres est illius.

24. Cum legat alimenta, e hæc compensanda sunt secun-
dum vires hereditarias, & personam legatarii.

25. Cum legat omnia, quæ habet in tali prædio, si forte
res aliqua illuc allata est, quæ ad prædium non spectat, vel ab-
lata est quæ spectabat, nec augendum, nec minuendum le-
gatum, sed omnia, & sola quæ ad prædium spectant com-
prehenduntur.

26. Cum legat centum aureos quos habet in arca, si mi-
nus invenitur, id dandum legatario; si plus, dandi e sunt
centum tantum.

27. Cum legat sub conditione, sed per legatarium non
obstat quin adimpleatur non amittit f legatum.

28. Cum legat sub conditione impossibili, vel contrabo-
nos mores, habetur g pro non apposta.

29. Cum pater legat filix sub conditione, ne nubat, ha-
betur h pro non apposta, secus vero si maritus uxori.

30. Si legat filix ut castè vivat, & nupsi non amittit i le-
gatum à patre, vel ab alieno, secus vero si à marito.

31. Quando legat filix duo millia aureorum, si nupserit,
& mille si ingreditur religionem eligat, danda ei tria millia
asserunt l multi DD. alii verò mille solum, utriusque proba-
biliter.

32. Cum legat alicui, ut nubat cum consanguinea sua, si
est digna tenet m conditio, si est indigna, habetur pro non
apposta.

33. Quod legatur puellæ, ut nubat cum Petro si ex pa-
rentis sui voluntate nubat cum alio, non amittit n legi-
tum.

f i. 40. tit.
9. p. 6.
u l. fan.
legata ff.
de legat.
Comm.
DD.

21 servum
para. cum
quichy-
rog ff. de
legat.

2 Molia.
dup. 102.
a Ex l.
114. tit. 9.

1. unica
pacag. in
primo
de iud.
toll.

1. 2. tit. 9.
p. 6.

1 si ita
legatum
ff. de leg. 1.
1. ibidem
L supra ci-
tat.

f l. iuri
civilis ff.
de cond.
& de mor.
L si quis
ita nullo-
tus ff. de
conlit.

Comm.
DD.
Anton.
Gom. ad l.
Taar. 16.

1 vide
Mol. 1. de
iust. disp.
107.
u l. 14. in
fin. tit. 4.
p. 6.

1. n. o. C.
d. in 8. &

1. n. o. C.
d. in 8. &

1. n. o. C.
d. in 8. &

1. n. o. C.
d. in 8. &

1. n. o. C.
d. in 8. &

1. n. o. C.
d. in 8. &

1. n. o. C.
d. in 8. &

1. n. o. C.
d. in 8. &

1. n. o. C.
d. in 8. &

1. n. o. C.
d. in 8. &

1. n. o. C.
d. in 8. &

1. n. o. C.
d. in 8. &

1. n. o. C.
d. in 8. &

1. n. o. C.
d. in 8. &

4 Sanch. ubi sup. disp. 13. num. 14. p. aut. de Sanch. Epil. pa. rag. sed & hoc. 9 Vide Vill. ubi sup. disp. 10.

Idem ubi supra.

f Comm. DD.

Comm. DD. u Vide Mol. lib. 1. de primog. c. 17. ino. 9. & disp. 111. s Idem ubi sup. 7 Idem de primog. d. 11. n. 9.

- 34. Quod legatur alicui, ut nubar cum nobili, si nubar cum ignobili amittit o legatum.
- 35. Cum legatur alicui nubar, & ingreditur religionem, non amittit o legatum, unde constat de voluntate testatoris.
- 36. Cum testamentarii jurant se pauperes electuros ad legata, & nec precibus, vel favoribus alios admitturos, si rogati admittant pauperiore, non faciunt q contra juramentum. Faciunt tamen contra illud si relicta pauperiore pauperem eligant, sed non tenentur restituere, tenebunt autem, si relicto pauperie non pauperem eligant.
- 37. Cum testator dicit quod testamentarias non teneatur rationem reddere, non ideo potest aliquid sibi usurpare de bonis defuncti.
- 38. Quarta Falcidia est quarta pars, quae extrahitur a legatis.

QUANDO EXTRAHENDA est a legatis Falcidia.

- 39. Cum haeredes sunt descendentes vel ascendentes, eorum legitima integra extrahenda sunt prius a bonis, & postea legata, & hic non habet s locum quarta Falcidia.
- 40. Cum haeres non est ex descendentibus, neque ex ascendentibus potest s sibi retinere quartam Falcidiam, quae pro rata extrahenda est ex legatis, quando nulla alia supersunt bona, vel si supersit parum, si sumere potest ex legatis usque ad quartam partem.
- 41. Non solum ex legatis, & sed etiam ex donationibus mortis causa extrahenda est haec quarta pars, & secundum viros doctos habet locum in regno Castelle.
- 42. In novem casibus y videndis in P. Molina non extrahitur quarta Falcidia. Quae prius, & quae posterius extrahenda sint, vide l. 2. tit. 1. p. 6.

SECTIO II.

De variis circa Legata resolutionibus.

1. Legatum ad causas pias potest a Papa in alium pium vel in alium convertere, & Episcopus in magis pium, & in aequipium consentiente haerede, & loco pio cui relictum est.

2. Ulti.

- 1. Ultimis voluntatibus Papa, & supremus Princeps de rogare b possunt.
- 3. Legatum ad usum profanum potest a Princeps non habens superiorem convertere se in pium vel in alium profanum.
- 4. Legatum in aliquid usum, si non potest impleri, a potest Episcopus in alium mutare.
- 5. Legare non potest, qui non est potest testari, & mutus sicut nutus potest testari sic & legare.
- 6. Legato principali legata censentur accessoria, etiam pretiosiora, ut legato lectio ejus ornamenta.
- 7. Legatis velibus, quae domi habentur, veniunt q etiam quae sunt apud factorem.
- 8. Legatum tibi relicum ab eo, qui falso credebat se esse suum sibi potest b retinere.
- 9. Legatarius iure possidet, etiã si testamentum sit nullum.
- 10. Legari l potest spurio ad alimenta, vel dotem, sed non transit ad haeredes ejus, sed ad haeredes patris, transit vero legatum naturale.
- 11. Legatum factum filio computandum in legitimam.
- 12. Legatum annuum potest m peti in principio anni, nisi aliud constet de voluntate testatoris.
- 13. Legata minuenda si casu fortuito minuatur haereditas.
- 14. Legatum sub conditione, ut nubar arbitrato alterius, quia conditio et illicita, habetur o pro non apposita.
- 15. Peccat, qui non solvit legata, quam primum potest, & incidit in poenas iuris, si pia non solvit intra sex menses, & alia intra annum.
- 16. Ex legatis piis non extrahitur Falcidia, q nec Trebellanica, nisi haeres etiam esset pius.
- 17. Ad legata pia sufficiunt s duo testes, & valent antea ditam haereditatem, & etiam non aditam.
- 18. Si tempore mortis testatoris legatarius erat capax valet legatum. f.
- 19. Nato filio post testamentum, si legata erant parvi valoris adhuc valent. f.
- 20. Si legatũ datur ab ipso testatore, sit s donatio intervivos.
- 21. Legatum Ecclesiae intelligitur de Parochiali, nisi aliud constet, & de legatis ad pias causas debetur Episcopo 4. pars sed in hoc servanda x est consuetudo.
- 22. Cum legat testator alicui, ut nubar consulendo talem, y tenetur consulere, sed non sequi consilium.
- 23. Legatum alicui sub conditione, si fiat religiosus, vel presbyter non habebit x si non fiat.

Ff 4

24. Lega.

Clemens quia conditio religiof. dom. e Sa hoo verb. n. 1. f. d Covar. c. 1. n. 9. s Sa ubi sup. n. 5. f Silv. ver. leg. 3. n. 7. s Sa ubi sup. n. 1. f. Idem ubi supra. 1 Comm. DD. s Comm. DD. s Comm. DD. s Sa ubi sup. Covar. e. si haeredes de test. n. f. s Sa ubi sup. n. 2. 9 Vide Pauormit. ad c. relationem de testam. f Comm. DD. s Comm. DD. s Comm. DD. s Comm. DD. s Sa hoc verb. n. 17 y Idem ibid. n. 16. s Molina. disp. 107. col. 1.

456
Idem ubi supra.

457
Sã hoo
verb. n. 40

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

Idem ubi supra.

456

24. Legatum ut emat, cui, nisi nec in nubas, mas, similiter ut nubas et

25. Legatum sub conditio, primo nolit, & postea velit

26. Legatum alicui dum habuerit, & transit ad heredes illius.

27. Legatum alicui dum fuerit vidua, & quod post mortem ejus fiat tuum, si nubat, statim fit tuum.

28. Legatum si pudice vixerit non amittitur, nisi per copulam carnalem; sed multi alii etiam per oscula, & amplexus asserunt amitti.

29. Legatus calix intelligitur argenteus, si legata planctu censetur serica.

30. Legata si re litigiosa litigabitur sumptibus heredis.

31. In legatis faciendâ ut in favorabilibus ampla interpretatio.

32. Legatum ad piam causam gaudet privilegio Ecclesie relicti.

33. Legatus creditor in dubio censetur compensare.

34. Legatum pauperibus in communi applicari potest fabricæ Ecclesie pauperis.

35. Legatum canonicis ipsum, & non Ecclesie debetur, non vero singulis, sed illorum collegio, & Episcopus habet ex eo quartam canonicam.

36. In primogeniis, & majoratibus licita non est conditio, qua clerici, & regulares, & beneficiarii excluduntur. Legatum si fructibus debetur, a die quo hæres adivit hereditatem.

37. Testamentum in pias causas manu testatoris scriptum licet non sit coram testibus publicatum, p validum est.

38. Legatarius gravi injuria legantem afficiens legatum amittit, sed expectanda sententia judicis.

39. Legatum relictum in communi pro maritandis puellis, applicari potest r volenti religionem intrare.

40. Legatum relictum orphanis, si potest dari habentibus parentes pauperes, vel inutiles, quando non sunt orphanæ, quibus detur. Idem die de relicto viduis potest dari habentibus maritos pauperes, & inutiles.

41. Pro orphanis intelliguntur etiam expositæ, quarum parentes ignorantur, t & quæ patre carent, licet matrem habeant.

42. Legatum si pro virginibus dotandis potest retineri ab ea, quæ est habita pro virgine, licet sit corrupta.

43. Legatum pro dotandis puellis, si non sint nuptæ debetur si nuptis sine dote, vel tenui.

Idem ubi supra, & idem ubi supra.

Idem ubi supra, & idem ubi supra.

Legatum.

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum, si vellem, erit & tuum etiam si non emas, similiter ut nubas et

Legatum.

44. Legatum relictum puellæ pro anima testatoris, si hæc moriatur antequam nubat, debetur r alteri puellæ.

45. Legatum pro fabrica Ecclesie, si potest dari pro ornamentis divino cultui necessariis. Item distribuendum quotannis, potest totum simul dari, v. g. hospitali, vel monasterio. Item dandum naturalibus alicujus loci potest dari per decennium ibi commorantibus, nisi sint cum animo non ibi perpetuo permanendi.

46. Cum bona non sufficiunt ad legata pro rata minora sunt.

47. Legatum consanguineo pauperi b dandum pauperiori.

48. Legatum quotannis præstandum Ecclesie, si per duos annos non præstetur, non deberi alii ajunt, alii negant.

49. Legata pia facta coram duobus testibus tantum valida sunt, nec valet statutum factum in contrarium.

50. Legatum relictum filio, cui pater debebat centum videtur relictum in solutionem dotis. Idem die de silo.

51. Licetum f est legare pecuniam usum fructum.

52. Legatum Societati cum onere sacrum faciendi non potest admitti nisi ex circumstantiis colligatur animum fuisse testatoris legatum non ut Missæ stipendium, sed ut eleemosynam gratis donatam relinquere, v. g. si multum excedat consuetum Missæ stipendium.

53. Falsum, & damnatum est ab Alexand. VII. an. 1666. annum legatum pro anima relicto non plus quam per decem annos durare.

DISPUTATIVN CVLA
interjacens.
SECTIO UNICA.
RESOLUTIONES VARIE.

LEGITIMA.

1. Illa dotata potest a petere supplementum legitime, nisi si expresse renuntiaverit, sed computanda sunt omnia, quæ data sunt ei ad nuptias exceptis vestibus, quibus communiter utebatur.

2. Renuntiatio legitime facta per metum juramento non confirmatur.

Idem ubi supra, & idem ubi supra.

Idem ubi supra, & idem ubi supra.

457

Comma. DD.

Vide Sand. August. Di. p. 4. tr. 4. ref. 40.

Comma. DD.

Dian. p. 3. tr. 6. m. 29.

Vide eundem p. 4. tr. 14. ref. 84.

Comma. DD.

Comma. DD.

P. Menscho in manu. scrip.

Comma. DD.

Comma. DD.

Comma. DD.

Comma. DD.

Comma. DD.

Comma. DD.

Comma. DD.

Comma. DD.

Comma. DD.

Comma. DD.

Comma. DD.

Comma. DD.

Comma. DD.

Comma. DD.

§ Si ubi
sup. n. 1.
d. Idem
ubi sup.
num. 1.
e. Idem
ibidem.
f. Vide
Covar. in
c. Ray. de
test. pa-
rag. 1. n. 6.
g. Vide
Silvest.
ver. legiti-
ma n. 1.

h. Vide
Mol. disp.
177. col. 1.
i. Comm.
DD.

l. Comm.
DD.

458

Legatum. Lex.

3. Quæ filius impudicus, nisi non esse legitimum, nisi pater videtur, ut nullo modo potest a patre revocari.

4. Legitima donata filio inter vivos, non potest a patre revocari.

5. Professus religionem, et debet statim legitimam filio, & pater infidelis filio factio Christiano.

6. Donatio facta filio inter vivos non computatur regulariter in legitimam; bene tamen, quæ morte confirmatur; & facta pro dote, & quæ solvit pater pro pæna delicti, quod filius commisit.

7. Filii hæretici damnati ad mortem, & gravantur legitima; non tamen ejus, qui crimen læsæ majestatis humanæ commisit secundum quosdam.

8. Non potest legitima filii gravari a patre nisi ipse consentiat, potest tamen prohibere ne illam alienet usque ad tertiam generationem. Molina verò asserit h. gravamen positum in legitima filii etiam in illius favorem esse nullum.

9. Ex donatione Ecclesie facta extrahenda est filiorum legitima, si post illam hæcantur.

10. Legitima non hæreditis sed judicis arbitrio extrahenda est, & si filius hæreditati renunciaverit, supplementum autem legitime est ei præstandum.

DISP. III. SECTIO PRIMA.

RESOLUTIONES VARIE.

L E X.

De legis Definitione, & quot sint legis genera.

Lex, decretum, statutum, constitutio idem significant, licet sub diversis respectibus.

a. L. Grat.
ff. de leg.
D. Th. 1. 2.
q. 9. art. 4.

1. Lex est a Sanctio sancta jubens honesta, prohibens contraria; Communior definitio inter Theologos est D. Thomæ. Lex nihil aliud est quam quædam rationis ordinatio, & præceptio in commune bonum ab eo, qui curam reipublicæ gerit promulgata.

2. Lex

LE

459

2. Lex debet fieri ob bonum, & debet in commune obligare, & non ipsam partem, & non ipsam.

3. Lex non dicitur a legislatore, mandatum verò particularis sit. Privilegium autem est particularis lex.

4. Cum cessat in particulari ratio legis, non ideo cessat lex. Quæ si non est sufficienter promulgata non habet legis vigorem.

5. Effectus legis est homines bonos reddere, & illius actus jubere, vetare, permittere, & punire.

6. Lex alia gæterna, id est providentia divina, quæ Deus omnia gubernat; alia naturalis, quæ est lumen à Deo cunctis hominibus inditum ad finem naturalem consequendum, & discernendum inter bonum, & malum; alia est humana, quæ supra definita est ita tandem divina data à Deo ad dirigendum hominem ad finem supernaturalem.

AN LEX veteris obliget.

7. Præcepta moralia legis veteris sunt de jure naturali, & ideo h. obligant.

8. Præcepta ceremonialia legis veteris cessarunt post novam, & ideo non obligant.

DE LEGE naturali.

9. Lex naturalis non est proprie habitus, sed actus per modum habitus. Synderesis autem est quidam habitus nos ad bonum inclinans, & inde ad legis observationem.

10. Lex naturalis est una, continens in se plura præcepta, lex autem superior est præceptis.

11. Actus virtutum secundum quod sunt rationi conformes sunt de lege naturali, sed secundum proprias species aliqui spectant ad legem humanam positivam.

12. Lex naturalis quoad prima principia eadem est apud omnes nationes, sed non quoad conclusiones particulares.

13. Non potest dari ignorantia invincibilis priorum principiorum naturalium, bene tamen conclusionum deductarum ex illis, quia tales possunt occurrere cum variantur, ut docti etiam dubitent.

14. Jus gentium est, quo omnes gentes utuntur, ut

Lex

particulare, sed commune est, potest tamen in unam

§ Suarez
tr. de leg.
c. 6. n. 3.

Comm.
DD.

d. Comm.
DD.

e. c. in istis
temporalibus dist. 4.

f. Comm.
DD.

g. Vide D.

Th. 1. 2. q.

91. art. 1.

h. Comm.
DD.

i. De iud.

l. Vide D.

Tho. 2. 2. q. 94.

m. Comm.
DD.

n. Et idem ubi
sup. art. 4.

o. Comm.
DD.

p. Th. ubi
sup. art. 4.

q. Valq. eo.

r. disp. 111

s. Pe. Josef.

t. de leg. 1. dist. 11.

rerum diviso, stipendiorum in modum, & aliorum gradus, &c. DE LEGE HUMANA, Quis an sit in omnibus potestas leges condendi.

Trid. fec. 7, c. 8.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

15. In hominibus est in potestas condendi leges & statuta, quorum observantia obliget in conscientia. Est huius veritas definita in Tridentino.

16. Papa potest condere leges Ecclesiasticas, quae obligent universam Ecclesiam; civiles autem quas facit, solum obligant in terris temporaliter illi subiectis.

17. In rebus Ecclesiasticis iudicatur secundum leges civiles in quantum non sunt canonice contrariae.

18. Leges Pontificiae quamplures sunt in iure canonico; quae autem sunt in Decreto non sunt Pontificiae, nisi etiam sint in iuris corpore.

19. Cardinalium declarationes non sunt leges, nisi positae sint authenticae, & promulgatae a Papa, ut legis vim habeant secundum probabilem opinionem.

20. Episcopus in sua diocesi potest leges condere, quod fect de iure divino secundum probabiliorum sententiam. Idem potest legatus a latere. Idem potest concilium generale.

21. Cardinalium collegium sede vacante non potest, possunt autem concilia provincialia, & synodalia.

22. Capitulum Canonicorum vivente Episcopo potest sibi aliquas constitutiones condere, mortuo vero Episcopo totius diocesis secundum communiorum opinionem.

23. Capitula inferiora non possunt aliquas leges condere, nisi ex consensu, & approbatione Episcopi.

24. Superiores religionum non possunt in suis capitulis, & congregationibus leges condere.

DE EO QUI POTEST leges civiles condere.

25. Summus Pontifex non potest leges civiles dare toti Ecclesiae.

26. Imperatores possunt leges condere in omnibus suis regnis, sicut vero Reges illi subiecti.

27. In Hispania debent iudices judicare secundum leges regni, & non secundum alias.

28. Iudices debent observare leges civiles, quae deducuntur a iure naturali, & secundum illas judicare.

29. Leges civiles observandae sunt in Hispania quando non sunt leges regni.

30. Leges fori in Hispania non obligant, nisi ex consuetudine iam receptae sint.

31. Reges,

31. Reges, ac Principes in temporalibus non habent superiorem, h. possunt contra leges.

6 Comm. DD.

32. Cum regnum sit in potestate condere leges. Et idem potest respublica, quae non temporalibus non habet superiorem.

8 Vill. ubi sup.

33. Domini inferiores solum possunt praecipua imponere ad tempus, & facere aliquas constitutiones, quae ut habeant vim legis a populo, & a regno senatu approbandae sunt.

6 Comm. DD.

34. Leges municipales, quae sunt ad particulares civitates spectantes, si sunt in usu, & legibus regni non contrariae observandae sunt.

8 Vill. ubi sup.

AN LEX humana possit jubere aliquid, quod a lege naturali iustum non sit?

35. Lex humana jubere potest, quod nec a lege naturali, nec divina iustum sit, sed haec semper a naturali originem habet.

6 Comm. DD.

36. Eo ipso, quod legislator aliquid jubet, facit illud materia virtutis, & contrarium vitii.

6 Comm. DD.

AN PRAELATI religiosi possint ferre leges praeter eas, quas habet Ordo a sua fundatione?

37. Praelati religiosi etiam cum toto capitulo non possunt leges condere non spectantes ad religiosam observantiam, nec obligare religiosos ad arciorum vitam, quam professi sunt. Contrarium alii sentiunt, sed in dubio pro praelatis standum.

6 Comm. DD.

QUAS CONDITONES habere debet lex humana, ut sit iusta.

38. Lex erit omne id quod ratione consliterit, quod religioni conveniat, quod saluti proficiat. D. Isid.

D. Isid. l. 1, r. ethymol.

Has omnes conditiones habere debent superiorum mandata. Legis virtus est imperare, vetare, permittere, punire. Leges iustae de legibus.

6 Comm. DD.

39. Lex valde diffidilis & laboriosa, & non bene recepta non obligat.

In auth. ut novae constit. col. 1.

QUALIS DEBEAT esse promulgatio legis, ut obliget.

40. Ut lex sit sufficienter promulgata non est necessarium, ut ad omnium notitiam perveniat.

Vide A. 20r. 10. 2.

41. Quamvis lex sufficienter sit promulgata, qui illam invincibiliter ignorat, non excusatur etiam si excommunicationem annexam habeat.

lib. 1, c. 3.

42. Ut quis dicatur sufficientem legis notitiam habere, opus est, ut a persona fide digna illam habeat.

6 Comm. DD. apud Nav lib. 1.

43. Aliquos effectus habet lex etiam apud illum, qui eam ignorat.

consil. 66.

fil. 4. n. 14.

6 Comm. DD.

igno.

z Vide
Molin. u.
bilup.

ignorat, ut cum contra
44 Sufficit z quod leges
curia, ut dicantur sufficienter
probabiliorem, & communiorem sententiam
est non obligare, nisi promulgatur in singulis
45. Lex civilis sufficit, quod promulgatur in curia Regia,
ut omnia regna obliget, & nisi Rex jubeat, ut in omnibus ci-
vitatibus publicetur.

z Comm.
DD.

46. Cum diversa regna, quæ divinis legibus utuntur, sub
eodem Rege sunt, non sufficit in curia publicatio, ut item
si regna sint valde distantia.

z Comm.
DD.

47. Leges, quæ alias revocant non indigent e promulga-
tione, nisi revocent privilegia.

z Comm.
DD.

48. Revocatio privilegii opus est, ut veniat ad notitiam
privilegiarii.

z Vide P.
Azor, to. 1

l. 5, c. 9, q. 1

49. Ad valorem privilegii non est necesse, e ut veniat ad
privilegiati notitiam, nec indiget promulgatione secundum
probabiliorem sententiam.

f Comm.
DD.

AN LEX obliget statim ac est sufficienter promulgata.
50. Ex sua natura obligat statim ac sunt promulgatæ; le-
ges autem civiles ipso facto non obligant nisi transactis duo-
bus mensibus, nisi in eis aliud statuat.

z In decr.
Alexandi

VII. an.
166, 24.

Sept.

z Comm.
DD.

Peccat verò populus, qui absque ulla causa non recipit
legem à Principe promulgatam.

51. Leges Pontificiæ statim obligant, & ac promulgata sunt
in curia Romana nisi terminum præscribant.

AN QUI IGNORAT invincibiliter legem in poenam illius
incurrit.

z Vide P.
Sua. 4. 5.

dis. 4, feci

9, d. n. 1.

z Comm.
DD.

f Henr. 1.

de excom.

52. Aliæ leges poenam solum assignant, & prohibitionem
præsupponunt, aliæ simul rem prohibent, & poenam statuunt.
In primis qui illas transgreduntur poenam etiam si invinci-
biliter ignorent, incurrunt, sed secus in secundis.

53. Qui autem scit prohibitionem, & fecit non poenam i ma-
net in foro exteriori obligatus ad illam.

54. Qui ignorat invincibiliter excommunicationem an-
nexam juri naturali, & divino, illam non incurrit, quod à for-
tiori procedit in jure positivo; ignorantia verò vincibilis non
excusat à censura.

AN LEX HVMANA qua à principio recepta non fuit, ob-
liget?

m Azor, 2.

l. 1, c. 4.

55. Si solum naturæ principia inspiciuntur opus non est, ut
populus legem recipiat ut obliget, sed in re lex à principio
non recepta, non est obligat.

56. Lex, quæ ob igno-
& cum populus proprie-
57. Qui à proprie-
li causa peccat
58. Leges canonicæ receptæ non obligant, & cum ab eis
supplicatur, suspendunt suum effectum.
59. Regis responsum, & Principis rescriptum legis q ha-
bent vigorem, non vero Regii senatus sententia.
AN LEX HVMANA obliget in conscientia & quomodo
cognoscatur?
60. Veritas fidei est quod lex humana obliget in conscien-
tia.

z Comm.
DD.

z Valq. 12.

disp. 170.

c. 5, n. 343

z Suar. 7. 6.

z Comm.
DD.

57. Qui à proprie-
li causa peccat
58. Leges canonicæ receptæ non obligant, & cum ab eis
supplicatur, suspendunt suum effectum.

59. Regis responsum, & Principis rescriptum legis q ha-
bent vigorem, non vero Regii senatus sententia.

AN LEX HVMANA obliget in conscientia & quomodo
cognoscatur?

60. Veritas fidei est quod lex humana obliget in conscien-
tia.

61. Constitutiones religionum, & regulæ ad peccatum non
obligantes non sunt leges proprie loquendo.

z Comm.
DD.

62. Ex verbis legis colligitur obligatio, ut si dicat præci-
pio, mando, jubeo, prohibeo, interdictio, vel acquiescentia; de-
beant, teneantur, necessario, nec esse est, non licet, non potest,
& quæ ponuntur modo imperativo.

z Clem.
exi. de 2

verb. sign.

63. Qui operatur ex contemptu legis peccat mortaliter.

64. Ex verbis simplicibus præcipio, mando, &c. non col-
ligitur obligatio ad mortale.

z Comm.
DD.

65. In materia levi non potest legislator sub mortali obliga-
re, in materia vero gravi potest sub veniali tantum.

z Valq. 12.

dup. 151.

z Comm.
DD.

66. Non est certa regula ad colligendam materiam gravi-
tatem, colligitur tamen ex utilitate communitatis.

67. Leges admittunt interpretationes, & civiles intel-
lectus, sed multi in hoc facillime falluntur.

z Suar. de
legil. 3. c.

17. d. n. 6.

z Comm.
DD.

68. Lex præcipiens in virtute obedientiæ in materia suffi-
cienti obligat sub mortali. Idem dic cum præcipitur sub ex-
communicatione. An vero cum sub gravi poena idem sit di-
cendum, alii ajunt, alii negant.

z Comm.
DD.

SECTIO

RESOLUTIONES VARIÆ.

1. **R**ector universitatis præcipiens sub pœna præstiti, nisi materia sit gravis non obligat sub mortali.

2. Cum lex fundatur in falsa præsumptione non obligat in conscientia, sicuti hæres qui non fecit inventarium, non obligatur solvere debita ultra vires hereditarias in foro conscientia.

AN LEGES PÆNALES ultra panam obligent ad culpam?

3. Leges purè pœnales, quæ nihil prohibent, non obligant ad culpam secundum probabiliorè sententiam.

4. Lex quæ taxam assignat, obligat sub peccato mortali in materia gravi, & ad restitutionem.

5. Leges canonice, quæ imponunt censuras, & alias pœnas obligant sub peccato.

6. Leges civiles mixtæ, quæ prohibent sub pœna, obligant ad culpam secundum probabiliorè sententiam; Contrariâ tamen potest sustineri in praxi, cum legem frangens non se exponit morti, vel alii gravi periculo.

7. Non omnes leges pœnales etiam in prima sententia obligant sub mortali, ut quæ prohibent sub panis levibus ligna cadere, piscari, &c.

8. Leges possunt ante iudicis sententiam obligare ad panam, quæ in actione consistit, & non in sola privatione, ut possit prælati præcipere, ut qui talia fecerit se verberet, sed non desunt contrariû sententias.

DE MODO cognoscitur an panis sit ferenda, vel lata.

9. Leges, quæ continent sententiam ferendam, & non latam non obligant ante iudicis sententiam.

10. Cum res est in dubio censenda, est sententia ferenda, & non lata.

11. Cum lex habet verba comminatoria in sententia esse ferenda.

12. Pœna

12. Pœna contrarietate obligat, nisi post iudicis sententiam, sicuti pœna contrarium asserentes.

13. Cum lex de futuro non habet effectum præterito.

14. Verba hæc, ipso facto, lata sententiæ, & familia dicuntur latam sententiam.

AN PœNÆ, QUÆ consistunt in privatione, & imponuntur ipso facto, obligent ante iudicis sententiam?

15. Leges Canonice impositæ ipso facto obligant ante iudicis sententiam. Idem dic de pœna non petendi debitum propter affinitatem supervenientem matrimonio.

16. Pœna privationis vocis activæ, & passivæ obligat ante sententiam iudicis, si expressa est in lege.

17. Cum lex imponit pœnam ipso facto non solum in privato bonis, sed obligat ad actionem consequentem, ut excommunicatus non solum privatur officio divino assistere, sed exire tenetur ab Ecclesia cum incipit.

18. Legem pœnalem ipso facto obligantem ad pœnam, quæ in actione consistit obligare ante iudicis sententiam, alii ajunt; alii probabilius negant; nisi DD. in aliquibus legibus pœnalibus specialiter contrarium interpretati fuerint.

19. Lex quæ frumento taxam assignat & pœnam, ad pœnam non obligat nisi post iudicis sententiam.

20. Pœna amittendi ipso jure beneficium non obligat ante sententiam, nisi expressè in aliquibus casibus à Papa declaratum fuerit.

21. Hæreticus non tenetur bona sua restituere ante condemnationem. Peccat tamen vendens sua bona ei, qui delictum illius ignorat.

22. Cum prohibetur actus exterior, & prohibetur etiam voluntas illum faciendû, & licet actus sit valde occultus potest à lege prohiberi.

23. Lex civilis non potest directe prohibere actum interiore, nec illum punire.

24. Ecclesia non potest censuram ferre ob actum purè interiore, nec illum punire secundum probabiliorè.

25. Cum actus interior sit veluti anima exterioris, lex hunc prohibens, etiam prohibet illum.

26. Ecclesia non potest punire actum exteriorè bonum ob malam intentionem interiore.

27. Qui constituit hæresim interiore, vel amico appetit ad petendum consilium non est excommunicatus.

G g

AN 89.

Vasq. 12, disp. 175, c. 1.

Vide Suarez ubi supra num. 5.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Vasq. 12, disp. 168, c. 2.

Suarez de leg. lib. 1, c. 8, n. 9.

D. Tho. 2, 2, q. 62, art. 3.

Comm. DD.

L. 1, c. 1, de iust. lib. 2, c. 19.

Vasq. 12, to 1, disp. 17, c. 1.

Comm. DD.

Comm. DD.

D. Tho. 2, 2, q. 1, art. 1.

Comm. DD.

Comm. DD.

D. Tho. 2, 2, q. 1, art. 1.

Comm. DD.

Comm. DD.

D. Tho. 2, 2, q. 1, art. 1.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

Comm. DD.

i Comm.
DD.

28. Lex humana potest tunc censetur obligare cum ordina-
quam vita.

i Vasq. 12.
disp. 161.

29. Carthusiani tenentur abstinere a carnibus etia-
vitæ periculo; si tamen non esset alius cibus non tentum
necesse se fame perire.

m Comm.
DD.

30. Qui ob metum mortis matrimonium contraheret cum
consanguinea non peccaret; in peccaret tamen si ob metum
mortis eam cognoscere.

AN LEX HUMAN-LEX potest irritare contractus, & homi-
nes ad illos inhabiles reddere.

n Trid.
ses. 14. c. 1.
de refer.

31. Contractus alii sunt a legibus irriti, alii irritandi; & lex
humana potest irritare eos; & homines ad illos inhabiles
reddere.

o Vasq. 12.
to. 2.

32. Cum lex dicit, quod contractus sit ipso jure nullus, vel
personas ad illos inhabiles reddit, vel prohibet actum akqui-
bus personis in specialibus talis contractus est nullus.

p Comm.
DD.

33. Cum lex taxam statuit, valet p contractus, sed excep-
sus debet restitui.

q Religiosi
sunt inhabi-
biles.

34. Religiosi sunt q inhabiles ad contractus, & ad testamen-
tum faciendum jure positivo.

r Comm.
DD.

AN PRINCEPS, vel legislator subdantur suis legibus.

s Comm.
DD.

35. Legislator, qui non est Princeps supremus r subiectus
est legibus suis, tam quoad vim directivam, quam coactivam.
Princeps autem, qui non habet superiorem, solum quoad di-
rectivam, & potest leges mutare, & secum in aliis dispensare.

t Comm.
DD.

36. Prælati Ecclesiastici faciens contra suas leges non
incurrunt excommunicationem.

u Villal.
to. 2. cr. 2.
dis. 18.

37. Potest esse aliqua specialis lex, quæ nullo modo obli-
get Principem, sed tantum subditos.

x Comm.
DD.

38. Princeps x manet obligatus ad contractus, & quæ
contractus, quas cum subditis inuit.

SECTIO III.

AN CLERICOS OBLIGENT LEGES CI-
viles, & an religiosi ad has, & ad Episco-
pales teneantur,

1. Ecclesiastici teneantur observare leges civiles ad bo-
num regimen republice spectantes, sed non quoad
penam sed quoad vim directivam tantum.

2. Obligantur etiam ad leges, quæ irritant contractus, &
testamenta, non vero ad eas, quæ sunt in præjudicium hber-
tatis Ecclesiasticæ.

3. Idem dicendum e de religiosis quoad vim directivam,
& quoad hanc solum subduntur synodalibus. Teneantur ta-
men observare festa statuta ab Episcopo, non vero officium
clericorum recitare.

4. Festa à magistratibus indicta non teneantur observare.
5. Vota facta à populo auctoritate Episcopi f teneantur
etiam religio observare, & facta à magistratibus ipse pop-
ulus.

AN PEREGRINI, & alii alieni teneantur legibus civi-
tatis, per quam transeunt.

6. Alienigenæ vagi teneantur legibus illius populi per
quem transeunt.

7. Si tunc leges justæ factæ specialiter pro alienigenis o-
bligantur observare, & alias, quarum transgressio est in dam-
num populi, & cum vendunt teneantur ad taxam, & ad vecti-
galia.

8. In contractibus idem dicendum excepto dotali.
9. Qui mutat domicilium in alium locum cum animo ibi
manendi, ad illius leges teneantur, vel si ibi habitat per majo-
rem anni partem.

10. An vero qui transeunt per locum & velut hospites ibi
tantum morantur, illius legibus obligentur alii a juncti alii
negant probabiliter, sit ablit scandalum.

11. Alienigenæ, & peregrini non teneantur observare leges
sui domicilii dum transeunt per loca ubi non observan-
tur.

4 Vill. r. 2. 12. Lusitanus in Castella potest sabbatis edere arietem
to. 1. dif. Et qui exiit à loco, ubi
34. jejunatur, si pervenit ad locum ubi non jejunatur, potest illa
nocte canare.

13. Tyrannorum legibus si iuste sunt *q* obediendum est, &
ab eis potest postulari iustitia, & eis reddendum tributum.
p Comm. *Redditus ergo, qui sunt Caesaris Caesaris.*
DD.

14. Epicheia est æquitas, sive interpretatio legis; hæc respicit
casus particulares, sicut lex communis.

DE EPICHEIA ejusque definitione.

15. Contra Epicheia virtutem sunt duo vitia *q* contraria:
Primum cum quis vult observare legem superstitiosè contra
mentem legislatoris. Aliud cum quis fraudulenter verba legis
servat sciens esse contra mentem legislatoris.
q Comm. *15. Contra Epicheia virtutem sunt duo vitia q contraria:*
DD. *Primum cum quis vult observare legem superstitiosè contra*
Vide Vill. *mentem legislatoris. Aliud cum quis fraudulenter verba legis*
ubi sup. *servat sciens esse contra mentem legislatoris.*

16. Respectu legis divinæ vel naturalis non est Epicheia,
sed prudens interpretatio.

17. Princeps ejusque successores suas leges *s* possunt inter-
pretari.
r Vafq. 12. *17. Princeps ejusque successores suas leges s possunt inter-*
to. 2. disp. *pretari.*
176. n. 4. *176. n. 4.*
s Comm. *s Comm.*
DD. *DD.*

18. Ratio legis potest cessare negativè in particulari, ut
ratio *j* junii, quæ est maceratio carnis in Petro, qui ea non
indiget, vel contrariò quando observantia legis est contra
legislationem, ut si furiosus depositum ensem restituas.

19. Cum ratio legis cessat contrariè, & hoc est certum,
non est observanda, *n* in dubio recurrendum est ad superio-
rem; vel observanda, nisi prudentum arbitrio obligatio ces-
sare censeatur.
u Vide P. *19. Cum ratio legis cessat contrariè, & hoc est certum,*
Vafq ubi *non est observanda, n in dubio recurrendum est ad superio-*
sup. disp. *rem; vel observanda, nisi prudentum arbitrio obligatio ces-*
186. c. 1. n. *sare censeatur.*

20. Si ex utraque parte sit dubium, & in observatione sit
spirituale periculum non est *o* observanda.

21. Cum dubium est an legislator potuerit, vel voluerit
obligare locum *v*ale: Doctorem interpretatio.
s Comm. *21. Cum dubium est an legislator potuerit, vel voluerit*
DD. *obligare locum v vale: Doctorem interpretatio.*

22. Cum totaliter cessat legis finis, & ipsa redditur inutilis,
cessat lex.

23. Cum cessat una causa legis manente alià, non cessat
lex.
z Vide P. *23. Cum cessat una causa legis manente alià, non cessat*
Azor. to. *lex.*
1. lib. 5. c. *1. lib. 5. c.*
26. *26.*

24. Licetum est leges humanas mutare cum oportet, non
autem leviter mutandæ, sed iustà causâ occurrente.

SECTIO IV.

DE CONSVETVDO QVOD SIT, ET
quæ requiratur, ut legitimè præ-
scripta sit.

1. Consuetudo *a* est non scriptum, quod longo, & *a* Comm.
diuturno usu ortum est, & ideo usus antecedit, & cau- DD.
sat consuetudinem.

2. Consuetudo pluribus, ac frequentibus actibus introdu-
citur; aliquando tamen sufficient *b* duo.

3. Consuetudo introduci *e* debet à populo, vel communi-
tate, & scienter, & non cum ignorantia, & secundum proba-
biliorem opinionem non est necessaria Principis sententia;
hæc tamen præsumitur elapso tempore sufficienti.

4. Actus per quos introducitur *d* debent esse publici, ac
notorii, & ipsa consuetudo rationabilis; antiqua verò talis
præsumitur.

5. Introducta ex Principis consensu non habet *e* tempus
determinatum, & duo actus sufficient.

6. Commercium negotiatorum, & communitas religio-
rum possunt consuetudinem introducere, si faciant animo *f*
obligandi, & non ex sola devotione.

7. Cum introducitur sine expresso consensu Principis *g*
opus est longo tempore, hoc autem relinquatur arbitrio prin-
cidentis.

8. Actus per quos consuetudo introducitur bona fide *h*
faciendi sunt.

AN CONSVETVDO habeat legis vigorem.

9. Consuetudo non potest *i* prevalere contra jus naturale,
aut divinum, nec contra jus gentium.

10. Cum dubium est an consuetudo legitimè introducta sit
non *l* obligat.

11. Consuetudo ex sua natura non habet legis vim, si au-
tem sit rationalis, & legitimè præscripta in re servanda *m*
est ut lex, quia in ea Princeps, & populus, qui leges conde-
re possunt, consentire censentur.

12. *Conſuetudo poteſt* *n* mala. Et quæ potest in iuribus impedimenta conſtituere.
13. *Conſuetudo vincit legem*, hæc autem quando dicitur nulla obſtante conſuetudine, de præterita, & non de futura intelligenda eſt.
14. *Conſuetudo poteſt* *p* derogare aliqua ex religioſorum regulis, quia hæc ſunt de iure humano.
15. *Cum non uſus habet actum tacitum contra legem* *q* *introducitur conſuetudinem*.
16. *Cum legiſlator ſcit factum eſſe contra legem*, & cum poſſit non punire, ſufficiunt *r* duo actus.
17. *Principis privilegium amittit*, qui illo non utitur per decennium, religionum verò per centum. Si tamen uti non potuit vel utendi occaſio non fuit, non *f* amittitur.

SECTIO V.

DE VARIIS CIRCA LEGES
reſolutionibus.

1. *Cum in lege excipiuntur aliqui caſus* *n* intelliguntur etiam excepti, quos alijs *n* excipit, & ſi materia eſt favorabilis omnes ſimiles, & quos æquitas poſtulat ut excipiantur.
2. *Lex prohibens non eſt* *b* extendenda ad caſus, in quibus non eſt tanta ratio.
3. *Cum lex formam præſcribit ſuper eo*, in quo quæ alias poteſtatem habet, ſi is agat contra legem, actum *n* tenet.
4. *Cum lex damnat malefactores adjuvantes intelligenda eſt*, ſi non caſus neceſſitatis, vel pietatis, ſed tanquam malefactores illos adjuvant.
5. *Lex aliquid vetans non* *n* comprehendit facientes bona fide.
6. *Per jus novum non eſt recedendum ad antiquum*, niſi ex primatu.
7. *Lex civilis* *f* tollitur contrariâ conſuetudine decem annorum, & Eccleſiaſtica ſi Papa non contradicat, & idem dicitur de Episcopali conſtitutione. Canon autem ſecundum Abbatem non abrogatur niſi conſuetudine 40. annorum, & conſentiente Papa.
8. *Nulla lex derogat* *q* conſuetudinem rationabilè alicuius loci,

- loci, niſi illius expreſſam faciendæ mentionem.
9. *Lex ſequeſ non tollit factum præteritum*, quamvis *n* hoc eſt effectus ex futuro dependeat.
10. *Lex interpretanda* *i* eſt juxta principia juris etiam ſi legiſlator dicat aliam ſuam mentem fuiſſe.
11. *Cum prohibetur lubricatio* *f* intelligitur mala, niſi aliud colligitur ex verbis, vel ratione legis.
12. *Cum dicitur non gaudeat*, vel amittat, non eſt *n* pena ipſo iure poſita, Nec actus irritus ſed irritandus, cum dicitur, non poteſt, non valet. Sunt tamen qui dicant eſſe irritum cum dicit, non poſſit.
13. *Lex ſimpliciter loquens non* *n* comprehendit contractus juratos, nec jurata ſtatuta.
14. *Statuentes aliquid ſtatutum ſi confirmetur à Principe præcipue in illorum favorem*, poſſunt *o* facere contra illud.
15. *Cum Papa ſtatuta confirmat*, intelligitur *p* ſi non ſunt juri communi contraria, vel ab eo valde aliena.
16. *Statutum Episcopali non ligat* *q* ſubditos extra diœceſim delinquentes.
17. *Cum in lege Eccleſiaſtica dicitur*, teneantur, vel præcipimus, aliqui dicunt *r* obligare ad mortale, vide quæ ſupra diximus.
18. *Nemo* *f* tenetur legibus ante ſeptennium, etiam ſi habeat uſum rationis.
19. *Cum lex eſt tibi incommoda*, & moleſta, & dubitans an ab ea ratione alicuius neceſſitatis, vel circumſtantie excuſeris, ad ejuſ non *n* teneris obſervantiam.
20. *Magiſtratus*, qui taxam tritico ſtatuit *n* tenetur ſervare ſub mortali in materia gravi. Secus ſi ſit legiſlator non habens ſuperiorem, niſi jura veritè ſervaturum, vel ſequatur ſcandalum.
21. *Regulæ Cancellariæ non obligant* *x* in foro interiori, unde Episcopos donans inter vivos intra 20. dies ante obitum valide donat in foro conſcientiæ licet talis donatio ſit nulla ſecundum regulas Cancellariæ.
22. *Lex exorbitans à jure communi reſtringi debet quantum fieri poterit.*

DISPUTATIVN CVLÆ

interjacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ.

LIBELLI, LIBRI.

Comm. DD. 1. Libellos infamatores facere est a grave crimen, & qui illos faciunt, tenentur ad restitutionem, & ipso facto excommunicationem ß incurrun, sicut contra religionem.

2. Libri amatorii relegandi sunt à e scholis, & ut venenum fugiendi.

3. Libri astrologiæ judiciariæ, geomantiæ, chiromantiæ, magiæ, sortilegiorum, auguriorum, & quivis tractatus de his agentes lege ß prohibentur, & tradi jubentur Episcopis, vel Inquisitoribus à Sixto V. in Bulla.

4. Libri agentes de rebus sacris non possunt e typis mandari sine nomine authoris ex Decr. Concilii Tridentini sub pœna anathematis.

5. Si liber sit alicujus junioris & moderni, non potest, nec debet opinio censori probabilis, etsi non constet rejectam esse à sede Apostolica tanquam improbabilem. f

6. Libri prohibiti donec expurgentur, non possunt retineri usque dum adhibita diligentia corrigantur. g

LIBERTAS vide *Servus*.

LITTERÆ APOSTOLICÆ.

1. Ille censetur a falsas litteras habere, qui sciens vel sciens debens illis utitur.

2. Supplicationes à Papa signatæ, quæ signaturæ appellatur, in materia odiosa non habentur ß pro litteris Apostolicis.

3. Litteræ Apostolicæ per surreptionem habitæ non dicuntur e falsæ.

4. Aliud ß est falsare litteras, quod includitur in Bulla Cænaræ, aliud ut falsis, quod non comprehenditur. Litteræ dimissoriæ ad Ordines non e possunt conscribi à Capitulo Sede vacante, nisi post annum à morte Episcopi. Contra hoc facientes puniuntur pœna interdicti, & Ordinati minoribus privantur clericali privilegio, & majoribus manent ipso jure suspensi ad beneplacitum futuri Prælati.

5. Qui scripta invenit aliena peccata & legit, vel chartas sigillatas aperiens illas legit, mortaliter f peccat.

6. Legens alienas epistolas ob solam curiositatem sine a-

nimo

nimo laedendi notabilitate, & sine periculo damni notabilis non peccat mortaliter.

7. Prælato licet g reservare, & legere litteras suis subditis missas, Idem ß dic de duce respectu suorum militum, cum est in hostium obsidione.

8. Idem ß dic de inimico mittente litteras, cum timet sibi vel proximo grave aliquid malum imminere.

LITIGIVM.

1. Peccat mortaliter, qui paciscitur, vel transigit in causa criminali, nisi cessante scandalo. Item peccat cum onere restituendi, qui accipit aliquid, ut discedat à lite injusta. Item peccat, sed non tenetur restituere, qui utitur instrumentis falsis, vel aliis malis mediis, cum tamen causa est justa.

2. Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, non potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio. g

DISPUT. IV. SECT. PRIMA

RESOLUTIONES VARIÆ.

LOCATIO.

De locationis definitione. & de iusto pretio res locatæ.

1. Locatio ß est contractus, quo persona, vel res aliqua ad usum vel fructum pretio conceditur.

2. Eodem modo de pretio rei locatæ sicut & venditæ judicandum ß est.

3. Cum res locatur sine pretij assignatione illud e solvendum in quo alias conducta est. Si autem tunc primo locata est, taxari debet à judice, vel ab aliis bonæ conscientiz viris.

4. Non licet ß locare malas ad majus tempus, quam indiget is qui iter acturus est, nec computare dies quibus ne fatigentur, quiescunt in itinere. Ne locare per totum diem ei, qui solum usque ad meridiem indiget; in hoc autem consuetudo censuranda est.

Gg 3

3. Non

5. Non licet locare boves sub pacto, ut conductori perant, nisi minuendo pretium ex assicuratiōe conversione. Idem dic de apum alveariis.

QUÆ RES POSSUNT LOCARI?

f Comm.
DD.

6. Res omnes, quæ vendi possunt s' possunt locari, nisi u' si sint consumptibiles.

g Comm.
DD.

7. Cùm res alienari prohibentur, non g' possunt locari per multum tempus.

b Comm.
DD.

8. Domus vicina puerorum magistro, vel grammaticæ lectori non b' potest locari officiali, qui strepitu docentem, & legentem impediatur.

QUAM HABEAT obligationem, qui locat rem inutilem, vel nocivam?

i Comm.
DD.

9. Cùm plures eandem domum conducunt, non potest alteri locari, nisi omnes consentiant. i

l. l. sed ex
des parag.
2. ff. de locac.

10. Qui locat cellam vinariam, & per doliorum recifus vinum effunditur in foro exteriori condemnabitur. l. Qui verò agrum locavit, in quo sunt herbae venenosæ non condemnabitur.

m Vill. ubi
sup. dif. 4.

11. In foro autem interiori neuter horum tenetur m' ad restitutionem, si habuit invincibilem ignorantiam, tenetur tamen de lata, & levi culpa.

n dia. l.
sed ex des.
o Comm.
DD.

12. Quamvis fuerit oculus vitium rei, qui illam conduxit, pretium solvere non tenetur, n' si ei fiat inutilis.

13. Quamvis vitium sit publicum, qui illud ignoravit in foro conscientia: nil solvere tenetur. o

p Comm.
DD.

14. Qui in arte, quam ignorabat locavit sua opera, tenetur p' damna restituere. Idem dic de eo, qui se iactabat supra id, quod sciebat.

q Vill. ubi
supra.

15. Qui locavit rem non suam bona fide tenetur q' à domino impetrare, ut ratum habeat contractum, vel dare aliam similem; si autem non possit, conductor solum solvet pretium pro tempore, quo talire usus est. Idem dic cùm domus corruit sine conductoris culpa.

r Idem ubi
supra.

16. Si conductor domum illam non habitavit ob impedimentum ex parte sua non domus, nec locatoris, r' tenetur nihilominus pretium solvere.

s Molin. 7.
de jus.
disp. 502.

17. Qui opera sua locavit per diem, & laborem defraudavit, tenetur s' pro rata restituere pretium, & damna.

t Idem ubi
supra.

18. Ei, qui conventionem fecit tot mancipia portandi, t' si duo, vel tria mortua fuerunt in navigatione, pretium integrum debetur.

19. Qui conduxit navem ad merces portandas, & extra tempo-

tempestate ex media navigatione rediit in portum, nauticum solvere tenetur u' secundum probabiliorē opinionem, quia in proprium commodum usus est re aliena, & damnus non fuit ex culpa locatoris.

QUÆ CULPA SIT necessaria, ut conductor teneatur de damno?

u Idem
ubi supra.

21. Conductor rei tenetur x de culpa lata, & levi, & non de levissima. Et idem est si culpa fuerit filiorum, vel domesticorum.

x Vill. ubi
sup. dif. 4.

22. Si mula conducta moriatur in via sine culpa conductoris ad nil tenetur, y si autem culpa sua, tenetur solvere pretium mala ante sententiam iudicis.

y Comm.
DD.

23. Qui portat vasa vitrea tenetur z majorem adhibere diligentiam, & secundum probabiliorē sententiam tenetur de culpa levissima.

z Molin.
disp. 494.

24. Pastor ovium tenetur a solum de lata, & levi, & illius juramento, & verisimili probationi standum in foro exteriori.

a Greg.
Lop. l. 11.
u. 32. 5.

25. Qui rem accipit non conductam, sed ut in illa operaretur, & perit, vel damnus receipt, tenetur b de levi, & hæc fuisse præsumitur, & ideo in foro exteriori rei dominus potest pretium petere.

b Vill. ubi
supra.

26. Qui vineam conduxit, & eam non putavit, ut fructus uberioris illo anno ferret, tenetur c restituere damna sequentis anni.

c Comm.
DD.

AN QUI PRÆDIUM conduxit sterilitate superveniente teneatur pretium solvere.

27. Cùm omnino pereunt fructus, non tenetur d conductor pretium solvere, si autem pars solum perit, solet pro rata.

d l. 1. merces
parag.
vis 201. l.

28. Cùm prædium non ex accidenti, sed ex sua natura talibus defectibus est subiectum, solvendum e est pretium. Idemque si damnus accidit culpa conductoris, vel suorum vel fructus jam congregati in horrea computruerunt, vel conductio facta est pluriquam per annum, vel futuris accidentibus renuntiavit, sed in hoc casu non veniunt extraordinaria nisi declaratur.

e Di. l. lex
conducto.

29. Cùm sterilitas prædii conducti est supra solum abundans, & licet conductoris supra solum augetur, pensio etiam debet f' augeri.

f Vill. ubi
sup. dif. 7.

30. Si sumptus sunt necessarij ut conductor utatur re conducta, ad locatorem s' spectat & sumptus facere. Si autem solum sunt ad rem meliorandam, sed qui possent excusari, & nec de expressa nec de tacita locatoris voluntate fiant, non tenentur ipse solvere.

g Comm.
DD.

AN POSSIT conductor expelli a domino, ut eius conductio ante tempus conductionis vide verbum Conductor.

AN SUCCESSOR hereditatis teneatur ratas habere locationes factas à suo antecessore.

31. Qui in majoratum succedit non tenetur h̄ prosequi locationes sui antecessoris, & in hoc casu conductori licet rem conductam relinquere.

32. Hæres autem tenetur h̄ locationes prosequi à testatore factas. Idem dic de hærede l conductoris.

33. Successor rei singularis, ut emptor, vel legatarius non tenetur h̄ prosequi hos contractus factos à prædecessore.

34. Cum bona alicujus consecratus, sicut non tenetur h̄ continuare locationem, vel conductionem.

35. Minor tenetur h̄ stare his contractibus suo nomine factis à Curatore, si autem fuit læsus postea restitui. Idem dic de domino, cujus nomine famulus locavit, vel conduxit.

36. An verò uxor possit divortium, vel post mortem viri teneatur continuare locationem factam à viro de rebus dotabilibus, alii negant, alii affirmant p̄ probabilis.

QUO TEMPORE solvenda sit pensio prædii conducti, & an fructus ad illam sint hypothecati?

37. Pensio prædii conducti solvenda q̄ est secundum partium conventionem, vel si de tempore conventio facta non fuit, inspicienda est consuetudo, qua deficiente, in fine anni: si autem ex fructibus est solvenda cum hi colliguntur.

38. Fructus prædii locati ad pensionis solutionem tacite hypothecati r̄ sunt.

QUANDIV locatio auget?

39. Cum tempus assignatum in locatione finitur, finitur etiam locatio.

40. Continuat tamen tacite, cum sciente locatore conductor continuat usum rei locatæ. Quæ tacita locatio si est rei urbana, durat dum aliqua ex duabus partibus à conventionem non recedit, si autem est rei rusticæ, durat per annum.

41. Cum continuatur locatio tacita durante conditiones, & clausula, & reliqua quæ erant in prima conventionem.

42. Rei autem mobilis conductor, si tempore conductionis finito rem locatori non restituit, furti arguitur, x̄ nisi bona sine detineat.

43. Qui locat domum meretrici, non ut meretricium exerceat, vel usurario non ut usuras recipiat, sed ut ibi degant, non peccat. y

y Navar.
c. 7, §. 197

44. Loca

44. Locationes beneficiorum anticipata solutione in præjudicium successoris non valent.

x Comm.
DD.

LOCA SACRA.

1 Qualia sint, & quæ immunitate gaudeant a vide verbum Immunitas.

2. Dormitorium religiosorum, claustra, & alia domus loca (præter templa, & facilia, in quibus Missa celebratur, & eorum cæmeteria) non dicuntur h̄ loca sacra, ut in eis fornicantes, vel semen effundentes non ideo sacrilegium committant.

3. De sacrificiis autem idem dicitur quod de cæmeterio, quia pars est templi.

4. Idem etiam dicitur de locis sacris, ut furtum sit sacrilegium, si autem res furata non sit Ecclesie, sed alicujus ibi adstantis, sunt qui dicant non esse sacrilegium.

DISPUT. V. SECT. I. RESOLUTIONES VARIE.

L P D V S.

DE LUDI DEFINITIONE, ET AN per ludum transferatur dominium ita, ut vincens non teneatur ad resti- tutionem?

1. Ludus est actio principaliter ordinata ad animi recreationem, & voluptatem captandam: & est bonus, vel malus.

2. Ex se ludus est licitus, & pertinet ad Eutrapeliam virtutem, sed ut plurimum ex accidentibus fit illicitus, &

3. Ludi, in quibus natura, & ars prævalent, parum autem fortuna, non sunt h̄ prohibiti: nisi ratione pecunie ludo expolite. Illi autem in quibus fortuna sola, vel magis quam ars juvat, sunt prohibiti, & ideo ludi aleorum, & chartarum sunt prohibiti.

4 Comm.
DD.

4 Arist. 2.
Ethic. c. 6.

1. l. co. tit.

15 p. 4.

4 Villi. tot.

tr. 1. §. dif. 1.
r. 10. tit. ff.
de aleato.

4 Sz-

4. **S**aeculares ludentes ludis prohibitis non peccant mortaliter, & qui domos habent ad ludum deputatas cum chartis, & aliis ad ludum necessariis ut plurimum propter ingentia mala, quae ex his latronum speluncis reipublicae eveniunt, sunt in statu peccati mortalis, nec absolvi debent, nisi hanc peccandi proximam occasionem relinquunt.

5. Clerici beneficiati, vel in sacris, & à fortiori Episcopi & religiosi ludos prohibitos exercentes peccant mortaliter.

6. Clerici & Episcopi ludentes notabilem quantitatem ex bonis Ecclesiasticis peccant mortaliter, sed secundum probabilem opinionem nec ipsi, nec recipientes tenentur ad restitutionem.

7. Per ludum etiam prohibitum transfertur dominium, & vincens ad restitutionem recepti non tenetur, nisi cum fraude vincat, vel ludat cum eo, qui rem alienam non potest.

8. Lex statuens quod recepta à militibus per ludum illis restituantur jam non est in usu.

9. Amissum in ludo prohibito in Castella intra dies octo potest repeti ante iudicem; quod si amittens intra predictum terminum non repetat, quilibet alius potest intra duos menses repetere.

10. Qui amittit, non potest propria autoritate amissum repetere, nec recompenare fraude utens in ludo, potest tamen minis obligare vincentem, ut ei partem restituat, sed debet habere animum, si ille nolit, repetendi ante iudicem.

DE EO QUI LVDIT expectatâ pecuniâ.

11. Qui ludit spectatâ pecuniâ licet spectatâ solum iure naturali tenetur promissis stare, liberatur tamen iure communi in utroque foro, & item de iure Castelle.

12. Qui ludit spectatâ pecuniâ, & postea solvit numeratâ, dominium transtulit in recipientem.

13. Qui ludit expectatâ pecuniâ, & se cum juramento ad solutionem obligavit, tenetur solvere; sed potest ante iudicem repetere; juramentum autem nec relaxari potest, nec commutari.

AN QUI ALLICIT AD LVDVM, vel fraude iniuriantur restituatur.

14. Qui allicit ad ludum vi, verbis injuriis, vel precibus importunis, si vincit restitui tenetur. Molina autem valde probabiliter dicit non teneri nisi partem aliquam pro iniuria, si autem sic attractus vincat, potest lucrum retinere.

15. Qui

15. Qui fraude vincit, tenetur restituere non solum quod lucratus est, sed etiam quod certo victu lucraturus erat.

16. Signare chartas ut à se, & non à contrario cognoscantur, ludere à se notis licet non signet, vel ita expertum esse in chartis distinguendis, ut facile illas cognoscat, fraus est quae obligat ad restitutionem, & impedit recepti dominium. Idem dicitur de quavis arte quam si cognosceret ludens non consentiret.

17. Idem etiam dicendum de eo, qui se imperitum finxit, ut ad ludum alliceret alium, quem tamen in ludo superabat.

18. Cum uterque ignorat colludentes peritiam licite superior in ludo lucratum potest & retinere. Si tamen notabilis sit excessus, ut ludat sine periculo amittendi tenetur à ludo desistere, & quod post hanc cognitionem lucratus est restituere.

19. Qui habet animum non solvendi, vel solum repetendi nil potest lucrari, si autem habuit animum, illum mutare potest, & suo iure uti repetendo solum.

20. Cum duo ludunt, alius numeratâ, alius expectatâ pecuniâ, quod licet qui expectatâ ludit in conscientia non tenetur solvere, sed vilis homo reputabitur, & nec amplius ad ludum admittetur.

21. Qui dicit se primam chartam habere, quam non habet, ob fraude non tenetur restituere. Qui manu primam sibi non debitam usurpat, si ideo vincit tenetur restituere.

22. Utens cautelis, & arte quibus alii communiter utuntur in ludo non peccat, nec tenetur restituere, quia hæc est ingenii victoria, cui præmium debetur, & ad id voluntarie se exponunt ludentes, tamen fiat secundum leges in ludo receptas.

SECTIO II.

AN POSSIT LVDERE, qui alienare non potest.

Qui non potest alienare non potest ludere, & amissum illi est restituendum.

a. Qui potest donare potest ludere nisi religiosus.

f Vill. ubi
sup. & l. 1.
tit. lib. 8.
reco. p. 1.
g Rebel. de
inst. 2. p. 1.
i. q. ult.
Vide o. 1.
14. dist. 3.
c. inter
delectos
de excel.
Prelat.
h Idem ubi
sup. supra
i Vill. ubi
sup. dist. 2.
l Comm.
DD.
m Lib. 7.
tit. 10. lib.
3. ordin.
n Molin.
dist. 114. ov.
2. de just.

o Mol. dio.
l. 1. de iur.
& l. 1. tit.
7. lib. 163.
rea.
p Comm.
DD.
q Comm.
DD.
r Vill. ubi
sup. dist. 7.

s Mol. co.
2. de just.
disp. 16.

Comm.
DD.

o Vill. ubi
supra,

q Rebel. 1.
p. 1. 12. q. 4.

r Comm.
DD.

s Comm.
DD.

t Lesl. 3.
de just. 2.
sec. n. 1.
u Vill. ubi
sup. dist. 4.

v Comm.
DD.

w Alex. de ludo 2.
16.

x Comm.
DD.

y D. Tho.
2. 2. q. 33.
art. 7. ad

3. Uxor

¶ Moll. to.
2, de iust.
disp. 120.

¶ Vill. ubi
sup. dif. 5.
num. 4.
¶ Sanchez de
marr. r. 1.
1. 6. d. 38.
1 Comm.
DD.

¶ Vill. ubi
supra
¶ Ledef. in
sum. 2. p.
tr. 31.
¶ Comm.
¶ Comm.
DD.

¶ Vill. ubi
supra.

¶ Comm.
DD.
¶ Comm.
DD.

¶ Reb. ubi
sup. n. 15.

¶ Vill. to.
2, tr. 28.
d. 5.

¶ Comm.
DD.

¶ Comm.
DD.

3. Uxor potest ludere, quod illi maritus permiserit, & quod in recreationibus honestis licitum est illi expendere, vel si habet bona paraphernalia reservata sibi.

4. Scholasticus, pupillo, & minori recreationis causa ex his quæ a patre, vel à Curatore ad alimenta mittuntur vigesima partem ludere non videtur illicitum.

5. Qui habet 14. annos, & non Curatorem si vincens non tenetur restituere ante sententiam iudicis. Item de filiofamilias, qui habet bona castrensia, vel quasi castrensia.

6. De religiosis idem dicitur de pupillis, de licentia enim Prælati res parvi valoris licet eis ludere ablato scandalo.

7. Quantum Prælati det illis licentiam aliquid donandi, vel expendendi non intelligitur ad ludendum.

8. Non potest Prælati dare illis licentiam ad ludendum magis quam unitatem.

9. Qui vincit eum, o qui non potest ludere, ei restituendo satisfaciit.

10. Qui non potest ludere, & vincit eum, qui potest, & scit vincit ludum esse prohibitum; non tenetur restituere, quia scienti, & volenti nulla fit injuria, sed ut plurimum victus hoc ignorat, & ideo vincens tenetur restituere.

11. Qui non potest ludo exponere nisi certam quantitatem non potest in una manu ultra illam lucrari ex singulis ludentibus manibus.

12. Qui victus est ab eo, qui non poterat ludere potest sibi recompensari in vincendo alia vice.

13. Familius qui ludit pecuniam domini non tenetur restituere quod lucratus fuit, quoniam si amisisset, domino restituere teneretur.

14. Qui sciens ludit cum eo, qui aliena ludit pecunia, ipse & qui à vitæ cente donationes receperunt restituere tenentur.

¶ Si autem bona fide vicit, & expendit solum restituere tenetur id in quo factus est locupletior.

15. Maritus, qui in magna quantitate cum familia damno ludit, est in peccato mortali, & damna uxori tenetur restituere; si via licet aliquando lucratur ut plurimum in ludo tempus, animam, & pecunia amittuntur.

AN CONTRACTUS vulgo Apuestas sit licitus.

16. Licitus est hic contractus cum datur æqualitas in periculo à mittendi, & amissum non potest repeti.

17. Qui certo scit se victurum non potest lucrari nisi vincendo id a periat.

18. Qui cum quatuor personis contraxit, quod nullus ex oppo-

oppositioribus consequentibus erat cathedram, non potest Ledef. lucrum recipere, quia victus ab uno certo scit tres alios se esse victurum, & lucratur sine periculo amittendi.

19. Sortium contractus cum datur æqualitas licitus est.

20. Ludus factus principaliter ob lucrum, & veniale peccatum est, nullum vero si ad subveniendum necessitati.

21. Spiritualia ut preces, & Missas lucrari in ludo causa recreationis licitum est.

22. Qui advertit collatorem oblitum fuisse calculum apponere, & non admonet, tenetur restituere, ad quod non tenetur inspector, nisi promiserit.

23. Qui dabitur an per fraudem lucratus fuerit, tenetur restituere, quia melior est conditio alterius possidentis.

24. Qui victus cogit vincentem, ut amplius ludat, & recuperatis amissis alia à collatore lucratur, hæc solum restituere tenetur.

25. Ludere aleis, vel chartis magni lucri causa etiam laicis prohibitum esse sub mortali viri docti afferunt. Alii solum religiosi, & clericis, & his etiam si ludant à patrimonialia.

26. Sunt qui dicant ludentem cum minore non teneri ad restitutionem, nisi post sententiam iudicis.

27. Qui importunis precibus aliquem traxit, afferunt quidam ad restitutionem non teneri.

28. Histrionum ludii, si modeste sunt, non sunt ex se damnabiles, sunt vero ut communitur sunt, & ipsi histriones per leges Ecclesiasticas infames; nec eis danda Eucharistia, si immodeste se gerant in ludis.

29. Funambulorum ludum illicitum esse dicunt quidam, alii autem licere in arte peritis si sine periculo fiat.

30. Taurorum ludum Pius VI. sub excommunicatione prohibuit; Gregorius autem XIII. abstulit excommunicationem. Erit autem licitus si fiat sine periculo.

31. Ludo, qui cum peccato mortali fit, assistere non est peccatum, nisi assistens peccato cooperetur, vel delectetur ipso ut peccato, non autem si ut ludo.

32. Ad ludum chartas vendens, & instrumenta ministrans, si plus quam ob laborem, & res ministratas meretur, tetipiat, restituere tenetur.

in sum. 2.
p. tr. 12.
o. 2.
¶ Comm.
DD.
¶ Comm.
DD.

¶ Navar.
num. 7.
c. 19.
¶ Idem
cap. 20.
num. 15.
¶ Comm.
DD.

¶ Diana p.
2, tr. 17.
resol. 27.
¶ Silv. in
sum. verb.
ludus.
¶ Navar.
c. 20. n. 9.
¶ Sã verb.
ludus n. 63.

¶ Vide Sã
ubi sup.
¶ Vide
pro dices
do de
consec.
dub. 2.
¶ Comm.
DD.
¶ Sã ubi
supra.

¶ Comm.
DD.

DISPVT. VI. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIAE.

L V X V R I A.

QVID SIT LVXVRIA, ET AN
simplex fornicatio sit peccatum
mortale?

1. **L**uxuria est vitium inclinans ad inordinatum ulum venereorum. Ex sua natura est peccatum mortale, easque sunt h' filiae: caecitas mentis, praecipitatio, inconsideratio, inconstantia amor sui, odium Dei, affectus praesentis saeculi, & horror futuri.

2. Sex habet species, quae sunt fornicatio simplex, adulterium, incestus, stuprum, raptus, & peccatum contra naturam. Adulterium autem, incestus, stuprum, & raptus, & facriligium metaphysice loquendo non sunt luxuriae species; quia deformitates, quas addunt, non sunt contra castitatem, sed contra iustitiam, pietatem, & religionem, moraliter autem dicuntur species.

3. Meretrices licite in rebus publicis permittuntur ad obvitanda maiora mala.

4. Fornicatio simplex est peccatum mortale, est veritas si dei definita ab Apostolo Paulo: *Est autem scitote, intelligentes quod omnis fornicator, aut avarus, quod est idolorum servus, non habet hereditatem in regno Christi & Dei.* Est contra jus naturale, & in ea fit iniuria totae humanae naturae, quia per concubitum vagum proli nascitur fit iniuria eam certo parente, & educatore privando.

AN OSCVLA, & tactus &c. & verba turpia, sint peccatum mortale?

5. Oscula & tactus &c. tripliciter sumi possunt: Primo Vill. to. 2, in amicitiae signum, & sic non sunt peccatum: Secundo in ordine ad concubitum, & sic sunt peccatum mortale in solutis Tertio propter solam delectationem sine intentione concubitus,

bitus, & sic sunt etiam peccatum mortale, quia voluptas illa ex se intrinsece ordinatur ad fornicationem, & in hoc non potest dari materia levis, si cum advertentia fiat. Sunt qui contrarium sentiunt si fiat sine alia sinistra intentione, Salas, & alii, quibus ego non assentior.

6. Qui ex solo aspectu feminae advertit spirituum ferventium ad generationem, commotionem, & in eo delectatur etiam sine intentione concubitus, peccat mortaliter, si idem vero delectatio sumatur ex sola pulchritudine spectata non est peccatum mortale. ubi supra.

7. Oscula, & tactus, & caetera graviora peccata sunt inter duas viros, vel inter duas feminas, & circumstantia agentis, & patientis aperienda est in confessione. In Hispania simplex, & in Gallia oscula recepta sunt ut amicitiae signa inter personas virtuosas, & non sunt peccata. h Corda, in sum. 4.

8. Tangere autem infantem, & bruta mansuetam non est peccatum mortale, est autem delectatio suboritur, quia talis non est veritatis. Si autem quis sentiat spiritum generationis ferventium commotionem, & delectaretur advertenter in ea, peccaret mortaliter. Comm. DD.

9. Tangere propria, vel aliena pudenda, etiam si delectatio non intenta sequatur, si fiat ob necessitatem non est peccatum. i Villal, ubi supra.

10. Qui feminam cognovit, non tenetur n' faceri oscula vel tactus, quia subintelliguntur. Comm. DD.

11. Aspiciere pudenda feminarum, & concubentes virum, & feminam est peccatum mortale propter grave periculum consensus. Aspiciere autem bruta coemta sine hoc periculo non est mortale. Aspiciere autem virum viri, vel feminam feminam pudenda ob solam curiositatem non est mortale. s. Anron 2, p. 11. 1, c. 1, par. 7.

12. Verba impudica sunt peccata mortalia, si dicantur cum venerea delectatione advertenter volta. Si autem ex sola levitate inadvertenter absque sine pravo, & periculo peccandi mortaliter, solum sunt peccata venialia. 7. Sanchez de matr. lib. 9, disp. 46, nu. 17.

AN OSCVLA & amplexus licentur inter spouses de futuro?

13. Oscula, & amplexus inter sponsos de futuro licent, si fiat sine periculo copulae, vel pollutionis. Contraria tamen sententia est probabilis, & tutior. i Villal, ubi supra.

14. Tactus impudici non licent sponis, & delectatio venerea de copula futura, vel in viduis de praeterita est peccatum mortale. i Idem to. 1, 11. 12, dif. 16, 17, ebel de iur. 2, p. 116, q. 16.

Improbabilis est opinio, quae dicit esse tantum veniale peccatum. Comm. DD.

catum osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, seculo periculo consensus ulterioris & pollutionis. *

* In decret.
Alexand.
VII. an.
1666.

AN STUPRUM sine violentia vel raptu sit species distincta à simplici fornicatione.

15. An stuprum sine violentia vel raptu, puella consentiente sit species distincta à simplici fornicatione alii negant, alii probabilius affirmant; alii solum concedunt quando puella est in potestate patris.

DE RAPTO.

¶ D. Tho.
in 4. dist.
41. q. unic.
art. 4.
¶ Gran. in
c. raptus
36. q. 1.
7 Comm.
DD.

16. Raptus est cum inupta, vel innupta causâ libidinis abducitur; seu vis inferatur soli abductæ, sive his, qui curam ejus habent, seu utriusque.

z Comm.
DD.

17. Cùm femina non est sub alicujus potestate, & ipsa consentit non est raptus, & si se abduci consentiat, & postea dissentiens in copula opprimatur, non est raptus. Si verò se abduci consentiat ob timorem, vel ob importunas preces, fraudem, vel fraudulentas promissiones, raptus dicitur, & dummodo in alium locum transferatur.

z c. penul.
de rap.

18. Si nolens rapiatur consentientibus parentibus, vel volens illis contradicentibus erit raptus Si autem ipsa consentit, & erant facta inter ipsa sponsalia non est raptus.

¶ Trid. de
for. a. 6.
c. D. Tho.
2. q. 1. art. 5.
z Comm.
DD.

19. Raptum feminæ consulentes, vel ei auxilium, vel favorem dantes excommunicationem incurunt. b

DE ADULTERIO.

z c. de re-
form. a. 6.
c. D. Tho.
2. q. 1. art. 5.
z Comm.
DD.

20. Adulterium est ad alterius thorum accessio, & peccatum mortale, & continet injustitiam, nec malitia illius excusat, etiam si maritus uxorem tradat.

z c. de re-
form. a. 6.
c. D. Tho.
2. q. 1. art. 5.
z Comm.
DD.

21. Adulterium est triplex, aliud cum vir & femina sunt conjugati; aliud cum femina solum, aliud cum vir. Primum est pessimum, 2. peius, 3. malum. Quæ omnia in confessione sunt aperienda.

¶ D. Amb.
lib. de Pa-
triar. ref.
in c. nemo
sibi.

22. Si maritus uxorem cognoscit contra naturam, est adulterium ex utraque parte, & si circumstantia confidenda, nec sufficit dicere quod tale crimen commisit cum quadam conjugata, nisi aperiat quod cum propria.

f Sanch.
lib. 9. de
matr. dec.
18. n. 3.
z Villal.
ubi supra.
dist. 13.
z Comm.
DD.

DE INCESTU.

23. Incestus q est copula carnalis cum consanguinea vel affine in gradu prohibito, id est contra quartum inter consanguineos, & affines per copulam licitam, per illicitam autem usque ad secundum.

z c. de re-
form. a. 6.
c. D. Tho.
2. q. 1. art. 5.
z Comm.
DD.

24. Cateris paribus gravius h peccatum est copula cum consanguinea, quam cum affine.

25. Specia-

25. Specialem deformitatem habet i violare gradus à cogitatione legali, vel spirituali procedentes. Reliqua de hac materia vide in verbo *incestus*.

i Vide D.
Tho. 2. 5.
q. 14. art.
10.

DE SACRILEGIO.

26. Sacrilegium in hac materia est i violatio rei sacrae, loci, vel persone per luxuriam.

i D. Tho.
ubi supra.
z Villal.
ubi supra.
dist. 14.

27. Non est sacrilegium m consentire in Ecclesia cogitationi veneræ foras exercendæ, nec verba loqui inhonestæ, nec tactus habere impudicos sine periculo effusionis feminis.

DE PECCATO CONTRA NATURAM.

28. Peccatum contra naturam in hac materia n est quidvis fit contra id, quod naturaliter petit talis actus, vel impedit debitum ejus finem, qui est generatio.

z Comm.
DD.

29. Species hujus peccati sunt mollesitas, seu pollutio, brutalitas, & sodomia, & quando in modo coeundi est inordinatio cum periculo effusionis feminis extra vas. Mollesitas autem, sodomia, & betialitas non sunt peccata e jusdem speciei infima, ideoque non sufficit dicere in confessione se procurasse pollutionem. *

z Comm.
DD.

30. Cognoscere feminam menstruatam non habet specialem deformitatem, quæ sit peccatum mortale secundum communiorem, & probabiliorém sententiam, nec damnum fit proli, quia secundum Aristotelem q in menstruo non contingit generari.

z In deer.
Alexand.
VII. an.
1666.

z Sanchez
de matr.
lib. 9. dist.
21. nu. 7.
z Arist. 1.
de gener.
anim. 2. 7.

DE POLLUTIONE.

31. Cùm est plene voluntaria, etiam si intendatur propter sanitatem, vel propter tentationes vitandas est peccatum mortale.

z Comm.
DD. ex D.
Paul. Mol-
lesis regni
Dei non
possiden-
dum.

32. Involuntaria non est peccatum. / Unde qui audit confessiones, etiam si pollutiones sentiat, non tenetur à confessionis abstinere, nisi ita labilis sit, ut se exponat consentiendi periculo. Idem dic de chirurgo, qui curat feminas, de equite, cui fluxum feminis patitur.

z Comm.
DD.

33. Qui excedit in cibo, vel edit & bibit calida, unde ei in somnis pollutio contingit non peccat t mortaliter, nisi in eum finem dirigat.

z Comm.
DD.

34. Qui causam levem etiam cum peccato veniali (ut negligenter cogitationes turpes à se repellendo, vel inadvertenter in mulieris aspectu aliquid quantum immorando) pollutioni dedit, non peccat t mortaliter.

z Comm.
DD.

35. Eunuchus, qui cum femina coit duplex peccatum committit, aliud fornicationis, aliud contra naturam, faciens ut femina se inutiliter polluat.

z Sanchez
ubi supra.
z Villal.
ubi supra.
dist. 16.

36. Quamvis pollutio procurata in se vel in alio sit peccatum mortale; desiderata tamen ut sine peccato contingat sibi, vel alteri ob bonum finem, non est y peccatum. Contrarium tamen valde probabiliter defendunt alii, *Sot. in 4. disp. 12. q. 1.*

37. Quod dictum est de pollutione, intelligendum e etiam de distillatione, & commotione spirituum ferventium generationi, quæ, si contingant ex re bona, vel indifferenti præter patientis voluntatem, non sunt peccata.

y Vafq. 1.
d. 1. p. 1. 17.
c. 2.

a Comm.
DD.

SECTIO II.

De delectatione morosa, & de eo qui impedit generationem.

1. Delectatio morosa plenè voluntaria in re, quæ est peccatum mortale, non a excusatur à mortali.
2. Delectatio de copula præterita, vel futura cum conjugate mortua, vel sponsata mortale peccatum b est, quæ delectatio est præfens, & illicita. Si autem solum sit de actu conjugali, ut præterito non est peccatum mortale secundum probabiliora, licet contrarium quod asserunt viri docti, sit tutius.
3. Qui in actu conjugali deliberatè delectatur in alia femina peccat d mortaliter.
4. Actualiter conjugatis delectari in copula: cogitatione cù propria conjugate non est illicitum, dummodo non sit pollutionis periculum, est h spirituum generationi servientium commotio. Tutius tamen est ab hujusmodi cogitatione abstinere, quia sunt DD. qui esse peccatum mortale a affirmant.
5. Cum actus inter conjuges est illicitus propter votum & aliud impedimentum intrinsicum, cogitatio talis est peccatum mortale, f secus g h si extrinsecum propter affinitatem supervenientem.
6. Generationem impedire vel eam impediendi periculo se exponere, h peccatum est mortale.
7. Idem dic de femina, quæ semen receptum expellere nititur, vel abortum procurat. Vide verbum *Abortus*.

VARIA CIRCA HANC MATERIAM.

8. Sodomia i est cum duo e ejusdem sexus commiscetur,

etiam

a Vill. ubi
sup. d. 17.
b Comm.
DD.

c Sanchez
ubi sup.
d. 1. p. 1. 17.
c. 2.
d Comm.
DD.

e Silu.
verb. de.
leca.
f Comm.
DD.
g Vide
Sanda. de
mar. lib.
9. disp. 4.
h Comm.
DD.
i Vide
Dian. p. 3.
tr. 4. c. 1.
179.

etiam femina, vel cum femina vir præposterè. Quidam verò sentiunt speciem variari, si fiat cum cognato aut affine, aut cum habente castitatis votum, aut cum conjugata, aut cum virgine, aut viri cum femina.

9. Cum femina conjunctionem præposteram habere non esse crimen sodomiticum asserit l P. Sanchez.

10. Ad bestialitatem reducit m coitus cum Dæmone, reliquæ bestialitates sunt ejusdem speciei, factam autem cum mare, distinctam dicunt n quidam esse specie ab ea, quæ fit cum femina.

11. Coitus cum Dæmone habet o conjunctionem gravius aliud crimen, societatem scilicet cum illo, quod ad Inquisitores spectat. Quod si Dæmon semen alicujus viri deferat ad vas mulieris, erit etiam fornicatio, & filius non Dæmonis, sed illius hominis, cujus erat semen.

12. Pollutio in semidormitione non p est peccatum mortale, & exceptam in somno non tenetur q evigilans reprimere, sufficit si non placeat.

13. Quæ vi opprimitur non tenetur opprimentem ledere, an verò tenetur clamare, si possit sine vitæ, aut infamie periculo, dabium est inter DD. debet r tentare resistere.

14. Profluvio corporis licitum est feminae pretium petere, & recipere, & qui promissum tenetur solvere. Sed adverte quod meretrici non licet r pretium accipere ante concubitum, nec post eum, si id fiat cum patratu criminis approbatione.

15. Cum in venereis cogitationibus voluntas nec consentit, nec dissentit positivè, sed tantum permixtivè se habet non impediendo motus lascivie, quos poterat ab his animam a vocando, sentiunt s quidam probabiliter non esse mortale; est tamen anima valde periculosa.

16. Femina in choris, quæ scit se ab alio tangi libidinosè, vel osculari, & non potest sine nota impedire, quia est regionis consuetudo, non peccat u permittendo.

17. Non peccant x mortaliter, qui comædiis etiam impudicis assistunt ob solam curiositatem sine periculo consentiendi. Est tamen res laqueus, & periculis plena. Peccant tamen qui ad eas spectandas confluunt, & magistratus, qui approbant, non verò si solum non puniendo permittant.

18. In delectatione morosa, etiam quæ est peccatum mortale, non est opus y fateri circumstantiam personæ circa quam y, g. an nupta, an Mortalis sit, quia in ea solum intenditur sensualis delectatio sine alia speciali deformitate, nec in personâ

Sanoh. I.
9. disp. 18.
n. 1. & 4.
m Sa verb.
luxuria
num. 6.
n Sa ubi
supra.
o Sa ubi
sup.

p Comm.
DD.

q Soto in
4. d. 12. q.
5. art. 7.

r Comm.
DD.

s Comm.
DD.

t Diana p.
2. tr. 17.
ref. 17.

u Comm.
DD.

x Diana p.
2. tr. 17.
ref. 17.

y Vafq.

nec in personam censetur, quæ per accidens se habet.

19. Conjugatus se ipsum hoc venereum delectationem tangens etiam sine periculo pollutionis peccat mortaliter; sunt tamen qui contrarium z defendunt.

20. Qui confessiones audiendo, vel equitando exponit se pollutionis periculo, non tenetur a abstinere secundum probabilem sententiam.

21. Qui accumbit tali seu, vel medicinâ sumit, & unde scit pollutionem securam, dimodo id non intendat, nõ b peccat.

22. In rebus veneris non datur parvitas materiæ, e & contraria sententia in nostra societate damnatur, ut improbabilis & periculosa, & merito.

23. Deserentes litteras amatorias ad sceminam, quibus ad inhonestam invitatur, peccant mortaliter, quamvis alii teneant a contrarium.

24. Fornica, quæ aprat corpus ad copulam peccat mortaliter, tenetur enim quantum in se est illam impedire.

25. Coniunctio fidelis cum infideli inducit circumstantiam necessario fatendam, quod alii f negant.

26. Clericus ad omnia oculus neq; est suspensus, neque si celebret incurrit irregularitatem, quia nullum crimen quantumvis enorme inducit g irregularitatem nisi sit notorium.

27. Qui habuit copulam cum soluta, non satisfacit confessionis præcepto dicens: commissi eû soluta grave peccatum, b contra castitatem, non explicando copulam.

DISPUTATIVNCVLÆ

Præjacentes.

RESOLUTIONES VARIE.

M

MALEDICTIO.

U maledicit Petro, ei & toti e jus familiæ imprecans grave malum, duo tantum peccata, & non tot, quot sunt persone maledicte a committit. Idem dic de eo, qui blasphemat in Petrum, & undecim apostolos.

3. Qui

a Vide Dian. ubi supra.

a Comm. DD. vide Dian. ubi supra.

b Comm. DD.

c Dian. p. 5. tr. 5. rel. 5a

d Sa hoc verb.

e Dian. p. 3. tr. 6. rel. 31.

f Siliac. apud Dian. ubi supra rel. 138.

g Henric. apud Dian. p. tr. 2. rel. 81.

h In decr. Alexand. VII. ann. 1661.

i Navar. c. 7. n. 18.

2. Qui habet consuetudinem maledicendi ex toto corde, non est absolvendus b donec se corrigat.

3. Qui deliberatè sibi vel alii grave malum impetratur peccat mortaliter; secus verò si indeliberatè, & ortantum ut committere sit.

4. Maledicens irrationabilibus in quantum sunt creature Dei blasphemiam d committit, si in quantum sunt alicujus proximi idem peccatum facit ac si proximo malediceret; sed si neutra ratione, seu in quantum nobis nocent tantum est peccatum veniale.

MALEFICIUM.

1. Licitum est petere a saga, a ut dissolvat maleficium cum potest sine alio, quamvis sciatur non sine illo eam id facturam.

MANDATUM.

1. Mandatum posterius regulariter non derogat a priori, nisi manifestet, & præcipue hoc est verum in privilegiis, legatis, & re non integra.

2. Mandatum de integra morte mandantis a expirat, quod non est intelligendum cum datur per modum constitutionis, vel in gratiam alicujus.

MANIFESTUM.

1. Manifestum in dubio & in penalibus habendum pro notorio, in aliis pro eo, a quod probari potest, non tamen est notorium.

2. Notorium facti in loco viciniæ, aut collegio, in quo sint saltem decem persone, dicitur, b cum factum sit major pars. Non dicitur autem notorium cum omnes persone decem non sunt.

3. Notorium e juris est, quod constat iudicis sententiâ, vel judiciali probatione, vel confessione rei.

4. Occultum est, d quod tale non est etiam si posset probari, vel quod probari difficile est, & denique quod quinque solum persone sciunt.

5. Impedimentum matrimonii occultum e dicitur cum publice cognitum non est, vel non est deductum in forum exterius, vel quamvis sit deductum, probatione deficiente nil de eo factum est.

a Villal. tr. 5. dif. 9. to. 2.

c Comm. DD.

d Vill. ubi supra.

e Dia. p. 5. tr. 7. rel. 15. to. 4.

f Comm. DD.

g Molin. disp. 167. num. 4.

h Sa hoc verb. n. a.

i Sive l. verb. 110. torium 1. n. 4.

k Idem i. ubi supra. d Sa ubi supra. n. 4.

l No reg. c. 171.